BEDREIGD VEEN

Revolutie in de polder

Tien eeuwen verdienden boeren hun brood in de veenpolders op de grens van Holland en Utrecht.

Nu is het veen 'op', zeggen planologen over het landschap van weiland, brede sloten en verre horizonten.

De boeren moeten weg. Voeren ze een achterhoedegevecht, of gloort er nog een toekomst?

Landbouw verdwijnt uit natte venen en maakt plaats voor recreatiegebieden en luxe woonwijken

IMAN VROMAN

Duizend jaar heeft het geduurd. Tien eeuwen mochten generaties boeren ploeteren op het veen van Holland en Utrecht. Dat tijdperk is nu bijna ten einde, zegt het Ruimtelijk Planbureau in een vorige week verschenen studie. Het voortdurende inklinkende veen is 'op', de landbouw verdwijnt, luxe woonwijken met veel water komen ervoor in de plaats. Plus natuurgebieden en, vooruit dan maar, hier en daar een hobbyboer.

Als dat waar is, wacht het Groene Hart een metamorfose. Grote delen van de 'tuin van de Randstad' bestaan uit weilanden van verzakkend veen. Zoals de polders rond Woerden, Bodegraven en Alphen. En zoals de Krimpenerwaard tussen de Hollandsche IJssel bij Gouda en de Lek, van Schoonhoven tot Krimpen.

In deze tien eeuwen oude waard voltrekt zich de komende jaren een revolutie die model staat voor wat er in al die andere veenweides van het Groene Hart en daarbuiten óók gaat gebeuren. Dat stelt Cees Kwakernaak, onderzoeker bij Wageningen Universiteit (Alterra) en leider van het project 'Waarheen met het veen?'

Anders dan de morrende veehouders die hun laaggelegen grasland zien veranderen in moeras, is hij enthousiast. „Er gaan grote dingen gebeuren," zegt hij opgetogen.

Eeuwenlang gold in het veenweidegebied dat het waterpeil werd aangepast aan het gebruik van het land.

Maar in het 'Veenweidepact' voor de Krimpenerwaard dat vandaag wordt ondertekend zijn de rollen omgedraaid. Dit betekent dat de laagste delen van de waard zo'n hoog peil krijgen, dat ze ongeschikt zijn voor de veehouderij. Boeren moeten stoppen met hun bedrijf of verkassen naar de hoger gelegen (zuidelijke) delen van de waard. „Een mega-herinrichting, gebaseerd op duurzaamheid," noemt Kwakernaak dat.

Het alternatief is dat de gemalen ook in de natte delen van de polder volop blijven pompen om het veen droog te houden. Maar omdat droog veen 'verbrandt' (oxideert), zakt het land daardoor nog dieper weg. Dat is een heilloze weg, zo is steeds meer het besef.

De wetenschapper 'snapt best' dat de boeren niet blij zijn. „Maar je kunt je ook afvragen hoe lang ze het nog vol zouden houden in de laagste delen van de polder. In het zuiden, waar de grond ook uit klei bestaat, zijn in ieder geval meer mogelijkheden."

Veen tot nu toe

- Het moeras van plantenresten (veen) in het huidige Groene Hart werd rond het jaar 1000 ontgonnen. Door sloten te graven werd het zo droog dat de pioniers er zelfs graan konden verbouwen.
- Droog veen 'verbrandt'; door dit oxideren daalde het veenpakket dat oorspronkelijk enkele meters boven zeeniveau uitkwam snel.
- Boeren vormen waterschappen om samen het water te bestrijden.
- Vanaf de veertiende eeuw komt een einde aan de akkerbouw omdat de veenpolders te nat worden. Boeren concentreren zich op veeteelt en verwerken de melk tot kaas en boter.
- De uitvinding van de windmolen, in het begin van de vijftiende eeuw, lijkt het tij te keren. Door de betere ontwatering zakt het land echter nog verder. De grenzen worden bereikt, opnieuw wateroverlast.
- In de zeventiende en achttiende eeuw ontstaan grote meren door het afgraven van turf. Turfwinning leverde meer op dan landbouw.
- Als in de negentiende eeuw het stoomgemaal zijn intrede doet, kunnen de uitgestrekte plassen weer droog gemalen worden en gebruikt voor landbouw. Ze liggen dan wel extra diep.
- Inmiddels zijn de veenweides zo diep gezakt dat de waterhuishouding een probleem wordt. Bovendien dreigt zout kwelwater als verder ontwaterd wordt.

Nu de traditionele landbouw verdwijnt kan de productie van recreatieruimte op de vrijkomende delen beginnen, zegt Kwakernaak. „Daar hoort ook natuur bij die toegankelijk is voor de inwoners van de Randstad."

De onderzoeker voorziet dat andere veenpolders in het Groene Hart, zoals die tussen Nieuwkoop en Woerden, de Krimpenerwaard zullen volgen.

De tijd lijkt er rijp voor. Hoe dat komt? „Het heeft veel te maken met de problemen waar de landbouw mee kampt. Europese subsidies vallen weg; de bedrijven renderen matig en jonge mensen hebben weinig animo om de boerderij over te nemen."

Opeens gaat het razendsnel, constateert Kwakernaak.

Wilt u reageren op dit artikel over de veenweidegebieden in het Groene Hart? Schrijf dan een e-mail naar gh.redactie@ad.nl.

Voorzitter Boer van de vereniging DWLK. FOTO MARTIN DROOG

Boeren willen niet tekenen

RIK SNEIJDER

Het ondertekenen van het Veenweidepact is geen optie. Dat zegt Perkouwer W. Boer, voorzitter van de Vereniging Duurzame Waterbeheersing en Landbouw Krimpenerwaard (DWLK). De vereniging is faliekant tegen het Veenweidepact. De DWLK vertegenwoordigt in de Krimpenerwaard 180 agrariërs en 320 andere belanghebbenden.

Boer vindt dat er te weinig rekening met de boeren in de Krimpenerwaard wordt gehouden. Bovendien stoort hij zich aan de grote mate van vernatting van de waard. Zo'n 500 hectaren moeten, volgens het pact, veranderen in moerasgebieden en water. „Dan blijft er dus niets meer over van de cultuurhistorische waarden in deze streek," zegt Boer. De kans is aanwezig dat het pact gewoon wordt uitgevoerd maar dan zonder de medewerking van de DWLK.

De voorzitter denkt niet dat zijn achterban buitenspel wordt gezet nu de vereniging het Veenweidepact niet ondertekent.

„Wij zijn echt niet de enigen met kritiek. Op tal van punten vinden wij medestanders. Wij gaan in elk geval niet klakkeloos akkoord."

De Krimpenerwaard ondergaat de komende jaren een metamorfose. ARCHIEFFOTO

Krimpenerwaard 'icoon' van het Groene Hart

Veenweidelandschap

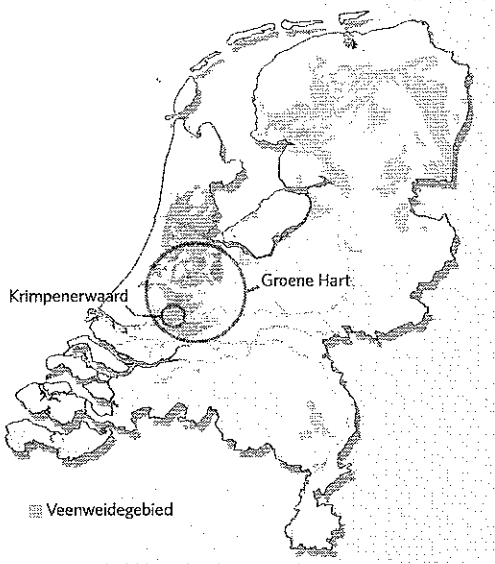

AD © 211205 | HANS VAN KRALINGEN |

- Nederland telt ongeveer 280.000 hectaren veenweides. De Krimpenerwaard is met 13.500 hectaren een van de grotere aaneengesloten veengebieden.
- De polder is duizend jaar oud en is ingeklemd tussen de Hollandsche IJssel en de Lek, in een driehoek die wordt gevormd door de plaatsen Schoonhoven, Gouda en Krimpen.
- De waard ligt, gemiddeld, twee meter onder NAP.
- In de Krimpenerwaard wonen 54.000 mensen, Krimpen aan den IJssel (29.000) niet meegerekend. Naar schatting zijn er nog hooguit 250 boerenbedrijven, inclusief hobbyboeren.
- De Krimpenerwaard is een van de 'iconen' van het Groene Hart. Dat zijn projecten die model staan voor de toekomst van de 'tuin van de Randstad'.
- Het veenweidepact wordt daarmee een 'standaard' voor andere wegzakkende veenpolders in het Groene Hart.

Pact voorziet in driedeling in de Krimpenerwaard

LUC VAN DEN OEVER

De Krimpenerwaard is een veenweidegebied waar nog geen volledige ruilverkaveling is uitgevoerd. Samen met de zorgwekkende daling (inklinking) van het gebied maakt dat maatregelen noodzakelijk. Een in 1999 opgesteld 'raamplan' bleek te duur en te complex. Zo zou het aantal verschillende polderpeilen van dertig naar 83 stijgen, met verschillen in bodemdaling tot gevolg.

Het Veenweidepact voorziet in drie gebieden. Het lage en natte noorden richting Hollandsche IJssel dat natuur wordt; een middengebied met flexibele waterstanden en het hogere en droge zuidelijke deel van de waard, zeer geschikt voor agrarisch gebruik.

Hoe de grens gaat lopen is in april 2006 bekend. Voorop staat dat er boeren zullen moeten verhuizen, of zelfs gaan stoppen.

„Geen geld en geen toekomst is geen pact," is de insteek van de LTO-Noord, die veel boeren in de Krimpenerwaard vertegenwoordigt. Vooral jonge boeren willen duidelijkheid.

In het noordelijke deel voelen boeren zich gepakt, vooral zij die drie jaar terug - toen de toekomst nog ongewis was - in hun bedrijf hebben geïnvesteerd. Sommige bedrijven zitten al generaties lang op dezelfde plek en zijn sociaal verankerd in hun omgeving.

Plannen, nieuwe plannen, geen geld, wel geld; het heeft ertoe geleid dat het vertrouwen van de boeren in de overheid net zo laag is als het waterpeil.

„Ik heb een offerte gekregen voor mijn land, dat is gewoon schaamteloos. Het is land voor land, anders wordt er niet geruild," zo klonk de stem van een strijdbare 'noorderling' tijdens een LTO-ledenvergadering. 'Dit is een zoethoudertje' en 'We hebben niet om dat pact gevraagd' waren andere teksten.

De gemeente Ouderkerk heeft besloten om het pact, net als de LTO, wel te tekenen. „Een moeilijke beslissing, omdat het pact op ons grondgebied fors ingrijpt," zegt wethouder Barth. „Een fors deel van de weilanden wordt natuurgebied, hetgeen kan inhouden dat er in de toekomst geen koe meer in de wei te vinden is."

De gemeente hanteert de voorwaarde, dat zodra de boeren het pact ontbinden, de gemeente direct volgt. „We staan vierkant achter onze agrariërs. Nu zijn de provincie en de minister aan zet om met voldoende geld over de brug te komen. Ik zal niet schromen minister Veerman zelf naar het gebied te halen indien er weinig voortgang wordt geboekt. De boeren moeten nu duidelijkheid hebben."

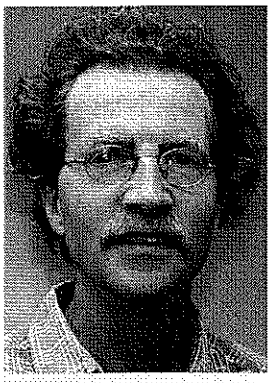

Er gaan grote dingen gebeuren, te beginnen in de Krimpenerwaard.

Dr. Cees Kwakernaak, onderzoeker Alterra (Wageningen Universiteit). Leider van het onderzoeksproject 'Waarheen met het Veen'.